

УДК 101:378.4:355.233(477)

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2026.65.23>

ФІЛОСОФСЬКА СКЛАДОВА ПРОЦЕСУ ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЇ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

Людмила Непіпенко

*Національна академія Національної гвардії України,
Навчально-науковий інститут роботи з персоналом,
кафедра соціально-гуманітарних дисциплін
майдан захисників України, 3, м. Харків, 61001, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-1165-5163>*

У статті досліджено філософське підґрунтя процесу професіоналізації майбутніх офіцерів Національної гвардії України в контексті модернізації військової освіти. порушено методологічну проблему визначення сутності та змісту філософської основи професійної підготовки офіцерських кадрів у НА НГУ в контексті впровадження модернізованого інтегрованого курсу філософії. Курс зорієнтований на системне включення військово-прикладної тематики до всіх змістових модулів (а саме історії філософії, онтології, гносеології, формальної логіки, філософської антропології, соціальної філософії, історії та теорії вірувань і релігій, філософії війни та миру, естетики та етики) в аспекті осмислення світоглядних, пізнавальних і ціннісних засад військово-професійної діяльності. Доведено, що філософські знання з наскрізним опрацюванням військової проблематики в межах вищезначених модулів курсу мають вагомий евристичний потенціал. Вони сприяють моделюванню цілісного світогляду військовослужбовця як ціннісно-сміслового конструкта, що забезпечує його здатність до рефлексії, критичного мислення, самоорганізації, морально-практичних проявів, прийняття обґрунтованих рішень та ефективної діяльності в умовах сучасних безпекових викликів. Наголошено, що національна філософія, як складова філософського знання, є не тільки квінтесенцією культури певного народу. Вона також визначає теоретичні засади національно-державницької ідеології, виступає одним із важливих чинників державотворення та духовної безпеки суспільства. Методологічний інструментарій дослідження ґрунтується на принципах системності, комплексності та ціннісно-сміслової орієнтованості, а також на застосуванні різнорівневих підходів: філософських (аксіологічного, культурологічного, гуманістичного), загальнонаукових (наукової об'єктивності, логічності), конкретно-наукових (конкретно-історичного, інтегративного, професіологічного), педагогічних (компетентнісного, особистісно-орієнтованого, акмеологічного). Використано такі методи: теоретичний аналіз джерел із проблеми, філософської рефлексії, діалектичний, системно-функціональний, загальнонаукові методи аналізу, синтезу, узагальнення, абстрагування, індукції та дедукції, емпіричні методи спостереження та моніторингу.

Ключові слова: філософія освіти, військова освіта, професіоналізація, майбутні офіцери НГУ, світогляд, ціннісно-смісловий конструкт, критичне мислення, професійна етика, рефлексія.

Актуальність звернення до досліджуваної проблеми зумовлена тим, що філософська освіта виступає теоретико-методологічним фундаментом процесу професіоналізації майбутніх офіцерів у вищих військових навчальних закладах (ВВНЗ). Вона має комплексний характер, інтегруючи світоглядний, пізнавальний, етичний і рефлексивний аспекти становлення високопрофесійного офіцера, оскільки визначає ключові засади формування цілісного світогляду та ціннісно-смілової структури особистості військовослужбовця. Опанування філософськими знаннями сприяє розвитку критичного мислення, аналітичних і рефлексивних навичок, здатності логічно опрацьовувати інформацію, порівнювати

© Непіпенко Л., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

й оцінювати альтернативні варіанти дій, а також приймати обґрунтовані рішення в умовах сучасних безпекових викликів, збройної агресії, гібридних загроз і нестабільної міжнародної ситуації. У цьому контексті посилюється запит на світоглядотворчий потенціал невід'ємної складової духовного життя народу – української філософської думки, яка завдяки своїй природі виступає важливою складовою когнітивного розвитку особистості, формування інтелектуальної вправності мислення й автономії розуму. Йдеться про її здатність сприяти моральному самовизначенню та зростанню особистості через усвідомлене відтворення нею ціннісно-світоглядної української національної своєрідності у найзагальніших поняттях і смислах. Водночас цьому протистоїть гетерономія особистості, що проявляється в підпорядкуванні зовнішнім впливам та засвоєнні нав'язаних, необґрунтованих власним мисленням цінностей і норм поведінки, зокрема в межах деструктивних ідеологічних концепцій, спрямованих на спотворення української історії та культури. У цьому зв'язку вивчення української філософської спадщини постає одним із потужних чинників формування національної ідентичності та забезпечення духовної безпеки суспільства.

Аналіз наукового доробку з окресленої проблематики, представленої у науково-дослідних роботах різного рівня, свідчить, що, попри її актуальність, вона не отримала цілісного й системного висвітлення у прямому формулюванні. Водночас окремі аспекти та суміжні питання досліджуваної проблеми знайшли відображення в наукових працях, що дає змогу сформулювати її теоретичне підґрунтя. Зокрема, у працях, присвячених розвитку системи національної професійної та військової освіти, їх трансформації в умовах війни та євроінтеграції, акцентується увага на оновленні змісту підготовки військових фахівців. Поряд із професійною підготовкою Л. Базиль, Д. Вітер, В. Оліферук, А. Діміч, Л. Петрова, О. Сівік, А. Станішовський наголошують на необхідності посилення її гуманітарної складової, підкреслюючи значення розвитку світогляду, ціннісної мотивації військовослужбовців [1; 2; 3; 4; 5]. С. Мартиненко і М. Кашкаров безпосередньо аналізують теоретичні основи формування готовності курсантів ВВНЗ до професійної діяльності шляхом опанування гуманітарних дисциплін [6]. Активно розробляється в сучасному науковому дискурсі проблематика: сутності, структури та філософського аспекту поняття «професіоналізація», її ролі у формуванні професійної спрямованості особистості майбутнього фахівця; основних напрямів, змісту та перспектив професіоналізації військової освіти в Україні; професіоналізації майбутніх офіцерів-лідерів у системі професійної військової освіти в контексті трансформації сектору безпеки й оборони України та впровадження стандартів НАТО [7; 8; 9; 10]. Дослідження В. Артамошенка, Д. Макуха, Г. Андерсона, М. Ктіторова, А. Пугач, В. Панченка, І. Сидоренко, М. Якобчука, О. Торічного, Є. Денисенка, О. Ільченка, Д. Задорожного, В. Оніпко засвідчують підвищену увагу до формування професійної кваліфікації, професійної ідентичності та військово-професійної культури майбутніх офіцерів, а також до компетентнісного, аксіологічного та гуманістичного вимірів підготовки військових кадрів [11; 12; 13; 14; 15; 16; 17; 18; 19]. Підкреслюється, що поряд із пріоритетним завданням ВВНЗ України – професійною підготовкою – не менш значущим є особистісний розвиток офіцера, що інтегрує формування відповідних знань і професійних цінностей, високих морально-етичних і громадянських якостей, гуманітарного мислення, світоглядної та професійної культури. У цьому контексті звертають на себе увагу дослідження Т. Антоненко, О. Москаленко, С. Моткова, В. Чечеля, присвячені аналізу ціннісно-сміслової сфери особистості у філософському та психологічному дискурсах [20; 2; 22; 23]. Ця сфера, будучи багатограним феноменом, акумулює ключову інформацію про особливості світогляду та рівень духовного розвитку суб'єкта, його громадянську позицію і спрямованість, специфіку міжособистісної взаємодії в особистому та професійному

житті, а також рівень особистісних життєвих і професійних прагнень. Цінними є міркування О. Жируна щодо різних рівнів розвитку рефлексії, яка виступає механізмом усвідомлення особистісних цінностей та професійних якостей і сприяє формуванню різних рівнів професійного становлення майбутніх фахівців [24].

Безпосередньо філософсько-методологічні засади військової теорії і практики як підґрунтя підготовки військових фахівців у системі вищої військової освіти України розглядає Л. Кримець [25]. Проблему узагальнення поглядів на місце та роль філософії у фаховій підготовці курсантів ВВНЗ, необхідність озброєння майбутніх військових фахівців базовими уявленнями про проблеми й методи філософії, а також можливості використання набутих знань у службовій діяльності висвітлюють Н. Волошина та А. Гангал [26]. Автори наголошують на потребі у визначенні балансу між військово-спеціальною та гуманітарною (у тому числі філософською) підготовкою офіцерів і значущості передбачення тісного взаємозв'язку викладання філософії з профілюючими навчальними предметами. У цьому річизі заслуговує на вагу низка досліджень. Зокрема, С. Холдинська розкриває ключову роль філософії у формуванні критичного мислення здобувачів вищої освіти, забезпечуючи теоретичний фундамент і практичні інтелектуальні інструменти для аналізу інформації в умовах сучасного цифрового середовища [27]. Практичне значення критичного мислення для офіцера висвітлює О. Рибчук [28]. На цьому тлі Ю. Лісовська і П. Лісовський підкреслюють, що філософія виступає ключовим безпековим драйвером у воєнно-оборонному світі України, формує духовні пріоритети, моральність та ціннісні орієнтири, що сприяють консолідації суспільства та підвищенню ефективності державної оборони [29]. Крім того, дослідження К. Кириленко висвітлює роль курсу «Філософія» у формуванні української національної ідентичності у здобувачів вищої освіти за умов воєнного стану [30]. Автор статті [31] акцентує увагу на світоглядотворчому потенціалі української філософської думки в руслі парадигми її тісного взаємозв'язку з ментальністю народу, національною культурою та відображенням у ній характерних рис національного характеру. Тим самим підкреслюється необхідність осмислення української філософської думки як важливого складника професійної підготовки майбутніх офіцерів Національної гвардії України, а не як віддаленого від практичної діяльності феномену.

Аналіз наукових праць засвідчує наявність ґрунтовної теоретико-методологічної бази дослідження процесу підготовки військових фахівців у ВВНЗ, водночас виявляючи недостатню розробленість його філософської складової у контексті професіоналізації майбутніх офіцерів Національної гвардії України, що зумовило наукову зацікавленість автора в її розкритті.

Мета статті полягає у висвітленні сутності, ролі та значущості філософської складової процесу професіоналізації майбутніх офіцерів Національної гвардії України як світоглядно-методологічного чинника формування особистості військового фахівця. Навчально-методичний виклик проблеми полягає в необхідності розробки та впровадження в систему військової освіти Національної академії Національної гвардії України ефективних підходів до інтеграції філософського знання у процес професійної підготовки майбутніх офіцерів. Це сприятиме розвитку їх критичного мислення, моральної відповідальності та здатності до рефлексії в контексті сучасних безпекових реалій. Теоретичний виклик проблеми пов'язаний з осмисленням змісту, структури та функцій філософської складової у процесі професіоналізації, а також із визначенням її впливу на формування світоглядних, етичних, логічних і професійних якостей майбутнього офіцера як суб'єкта військово-професійної діяльності.

У процесі професіоналізації особистості формується повний спектр професійних знань, умінь і навичок, відповідних ціннісних орієнтирів і ідеалів, внутрішніх структур особистості та норм її поведінки. Відповідно до сучасних підходів у професійній освіті, професіоналізація, як один із напрямів загальної соціалізації особистості, являє собою цілеспрямований процес формування в працівника готовності до професійної діяльності. Цей процес має два взаємопов'язані аспекти: об'єктивний що передбачає опанування знаннями, уміннями, навичками та професійно важливими якостями, і суб'єктивний, який полягає у виробленні усталеної мотивації та внутрішньої готовності до виконання професійних завдань. Отже, професіоналізм є кінцевим результатом означеного процесу, будучи показником його успішності та якісною характеристикою фахівця [8, с. 54–56]. Безперечно, становлення професіонала є складною і багаторівневою проблемою особистісного та соціального розвитку фахівця як суб'єкта соціальної дії [1, с. 8, 12, 16], де «професія надає всьому обрисові людини значну виразність і закінченість» [9, с. 218].

Не випадково Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки визначає метою вищої освіти не лише професійний, а й інтелектуальний та культурний розвиток особистості. У документі підкреслюється, що пріоритетами розвитку вищої освіти, як провайдера цінностей вільного та демократичного суспільства, є формування якісного людського капіталу, орієнтація на всебічний розвиток особистості протягом життя та створення умов для формування міжкультурної свідомості й компетентностей. Реалії сьогодення вимагають від майбутніх фахівців нарівні з професійними ще й загальних компетентностей, серед яких особливе значення надається здатності критично та системно мислити. Тож перед закладами освіти постає завдання оновлення змісту освіти в напрямі розвитку інноваційного та критичного мислення [32].

Відповідно до сучасних підходів до військової освіти сутність процесу професіоналізації майбутніх офіцерів полягає у цілеспрямованому формуванні їхньої професійної компетентності, що охоплює опанування знаннями, уміннями, навичками, професійно важливими якостями та вироблення внутрішньої готовності до виконання службових і бойових завдань, а також розвиток здатності до критичного мислення, моральної відповідальності та рефлексії як складових особистісного і професійного зростання. Процес професійної підготовки майбутніх офіцерів у ВВНЗ є складним і багатоетапним, поєднує дві основні складові – освітню та професійну – і спрямований на індивідуально-професійний розвиток [5, с. 33–34, 72; 7, с. 82; 10, с. 104; 11, с. 34–35, 37]. Водночас військова освіта передбачає формування та розвиток індивідуальних здібностей, поглиблене оволодіння військовою спеціалізацією і набуття комплексу професійних компетентностей. При цьому компетентність розглядається як «динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей» та інших особистісних якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися та здійснювати професійну та/або подальшу навчальну діяльність [11, с. 34–35]. Як зазначає автор дисертаційного дослідження «Модернізація підготовки офіцерів збройних сил України у контексті переходу до стандартів провідних країн НАТО» А. Станішовський, компетентність особистості не обмежується лише сукупністю професійних і світоглядних знань, умінь і навичок, а охоплює також сформовані морально-духовні якості, професійно важливі характеристики й так звані *soft skills* – загальні, неспецифічні для конкретного фаху вміння та якості [5, с. 74]. У цьому контексті особливої ваги набуває взаємозв'язок загальних і фахових компетентностей у процесі професіоналізації офіцерів [5, с. 75–77]. Фахові компетентності пов'язані зі спеціалізованими знаннями, уміннями та навичками, що є критично важливими для виконання військових завдань, тоді як загальні компетентності відображають здатність до ефективної міжособистісної

взаємодії і комунікації, зокрема аналітичного мислення, адаптації до мультикультурного середовища, розвитку емоційного інтелекту, уміння працювати в команді та проявляти лідерські якості.

Виходячи з вищезазначеного, можна стверджувати, що сучасне розуміння професіоналізації майбутнього офіцера у ВВНЗ виходить за межі суто фахової підготовки та постає як процес становлення цілісної особистості військовослужбовця. Він охоплює формування світогляду, ціннісно-сміслових конструктів, здатності до критичного мислення, рефлексії та дотримання професійної етики. У цьому контексті філософська складова набуває визначального значення, виступаючи світоглядно-методологічною основою осмислення професійної діяльності та формування особистості військового фахівця, визначає основні орієнтири та принципи, на яких будується професійне становлення офіцера, і забезпечує гармонійний розвиток усіх складових професійної компетентності.

Роль філософії в розвитку особистості полягає в її спрямованості на створення теоретичного фундаменту світогляду, вирішенні проблеми пізнаності світу, зорієнтованості людини на пошук самореалізації у світі культурних і духовних цінностей, а також на осмислення сенсу життя й усвідомлення свого місця в суспільстві, що є критично важливим для професійного та морального становлення. Філософія сприяє інтелектуальному розвитку людини, у тому числі й науковому. Вона відіграє важливу роль у формуванні методології наукового пізнання, допомагає людині розвивати критичне мислення й аналітичні здібності. Філософський аналіз явищ дійсності націлює на виявлення логічних суперечностей, хибних тверджень, прихованих припущень у міркуваннях. Важливим завданням філософії є формування критичного погляду на навколишню дійсність. У сучасному світі філософія допомагає формувати критичне ставлення до медіа та соціальних мереж, які часто далекі від достовірності й нерідко спекулюють на пасивному сприйнятті інформації за допомогою різноманітних аргументаційних вивертів. Отже, філософія відіграє фундаментальну роль у формуванні світогляду та ціннісно-сміслових конструктів особистості, закладаючи основу для розвитку критичного мислення, моральної відповідальності, рефлексії та професійної етики як невід'ємних складових професійного становлення майбутнього офіцера.

Світогляд виступає фундаментом для розв'язання ключових проблем соціального буття, адже життєві смисли особистості, її принципи, переконання, ціннісні орієнтації, ідеали, цілі, сподівання формують інтегральну цілісність, яка визначає ставлення людини до навколишньої дійсності. Серцевиною світогляду є не просто знання про світ, а усвідомлення власного місця та самовизначення в культурному та соціальному просторі, що оцінюється через призму перспектив особистісного розвитку. У єдності своїх категорій світогляд створює у свідомості особистості своєрідну модель світу, через яку вона конструює реальність та сприймає дійсність. Ці категорії виступають духовно-практичним проявом світорозуміння, формують уявлення й осмислення навколишнього світу, акумулюють соціальний досвід, що транслюється та передається між поколіннями, стають підґрунтям для подальших дій особистості в процесі її соціалізації.

На основі світогляду формується ціннісно-сміслова сфера особистості, яка поєднує її ключові цінності та смисли життєдіяльності, визначає пріоритети, інтереси, сприйняття, цілі, оцінки, установки, потреби, мотивацію та орієнтації у соціальному та професійному житті. Водночас ціннісно-сміслова сфера уточнює і конкретизує світогляд особистості, реалізуючи його через усвідомлені цінності, смисли та життєві пріоритети. Будучи епіцентром життєвого світу людини, ціннісно-сміслова сфера визначає світогляд, розуміння, переживання, мотиви поведінки та вчинків, загалом «як людина сприймає цей світ, як вона в ньому існує, яким є її ставлення до себе й до інших, чого прагне, які має цілі в житті» [20 с. 83, 87].

Ціннісно-смилова сфера особистості проявляється через ціннісно-смиловий конструкт в усвідомлених рішеннях і професійному самовизначенні. У цьому контексті ціннісно-смиловий конструкт виступає інтегративною структурою, що впорядковує ціннісно-смилову сферу особисті в конкретні орієнтації, переконання, знання, ідеали, уміння та досвід індивіда. Він слугує базою для формування критичного мислення, моральної відповідальності, рефлексії та професійної етики і стає фундаментом процесу професіоналізації майбутніх офіцерів.

Безумовно, «професійне становлення майбутнього фахівця в навчальному закладі – це водночас і процес становлення висококультурної, духовної, інтелігентної людини, й ціннісно-смилове самовизначення, яке супроводжується усвідомленням рівня своїх професійних якостей. Важливим механізмом професійного становлення є рефлексія, завдяки якій майбутній фахівець визначається в своєму внутрішньому світі» [20 с. 86–87].

Аналіз зазначеного дає підстави стверджувати, що ефективна філософська підготовка майбутніх офіцерів відіграє визначальну роль у формуванні кадрів, здатних діяти не лише ефективно у службово-бойовому вимірі, а й відповідально — у правовому, моральному та світоглядному сенсах. Філософія безпосередньо спрямована на моделювання світогляду та ціннісно-смилових конструктів майбутніх офіцерів. Саме у взаємодії теоретичних знань, рефлексивних практик та ціннісно-смилових орієнтацій закладається основа для цілісного розвитку особистості військового фахівця, що здатен усвідомлено діяти у складних соціально-культурних і безпекових умовах.

У цьому контексті відбулися кардинальні оновлення програм із філософії в Національній академії Національної гвардії України, спрямовані на посилення їх практичної та світоглядної значущості для професійного становлення майбутніх офіцерів. Оновлені програми з філософії відображають прагнення подолати традиційне сприйняття філософії як абстрактної та відірваної від практики навчальної дисципліни. Натомість філософська підготовка дедалі чіткіше орієнтується на формування цілісного професійного мислення майбутніх офіцерів-лідерів, здатних до рефлексії, критичного аналізу та прийняття обґрунтованих рішень у складних і нестандартних ситуаціях службово-бойової діяльності.

Змістові модулі програм структуровані таким чином, щоб забезпечити поєднання фундаментальних світоглядних проблем з їх військово-прикладним осмисленням, а також із розкриттям місця і роль філософії в культурі та військовій справі, підкреслюючи методологічне значення філософської картини світу як фундууючої світогляду у військовій діяльності. Прикладами цього є тема семінарського заняття «Філософське знання в контексті завдань формування світоглядної та філософсько-методологічної культури майбутніх офіцерів НГУ», а також включення в контекст історії філософії таких питань, як «Постнекласична філософія та її методологічне значення для військової теорії та практики» та «Національна філософська традиція та її вплив на формування світогляду захисника Батьківщини». Загалом у програмі зроблено акцент на світоглядотворчому потенціалі української філософської думки в межах парадигми тісного взаємозв'язку національної філософії з ментальністю народу та його культурою, а також на прояві у філософських концепціях характерних рис національного характеру.

У межах другого змістового модуля «Онтологічні проблеми та військова справа» акцентовано увагу на розгляді проблем буття, матерії та свідомості крізь призму військово-прикладних завдань. Зокрема, аналізується, як розуміння сутності матеріального й ідеального впливає на оцінку ситуації в бойових умовах, планування операцій, прогнозування наслідків дій підрозділу, ефективне управління особовим складом, а також на формування моральної відповідальності і стратегічного бачення в майбутніх офіцерів

Національної гвардії України (зокрема, у лекційному питанні «Матеріальне та ідеальне у військовій справі»). У межах семінарського питання «Просторово-часовий континуум та його значення для військової справи» осмислення простору і часу як атрибутів матерії безпосередньо пов'язується з особливостями сучасних бойових дій, зокрема з веденням мережево-центричних операцій та динамікою бойового середовища. Водночас аналіз індивідуальної та суспільної свідомості, представлений у семінарському питанні «Свідомість, самосвідомість, суспільна свідомість та військова справа: практичні виміри проблеми», співвідноситься з феноменом військової служби, дисципліни й колективної відповідальності, а також із проблемами смислової та інформаційної війни, формування стійкості особового складу та протидії ворожим інформаційно-психологічним впливам.

Суттєвим нововведенням програм з філософії є посилення гносеологічного компонента, у межах якого пізнання розглядається не лише як теоретична проблема, а як основа воєнно-наукового мислення. Вивчення проблеми істини, співвідношення чуттєвого і раціонального, ролі практики як критерію істинності набуває безпосереднього значення для підготовки офіцерів, діяльність яких часто відбувається в умовах неповної інформації, високих ризиків та швидкоплинності бойової обстановки. Це відображено в таких лекційних питаннях, як «Проблема істини у філософії та у воєнно-науковому пізнанні», «Принципи пізнання у військовій справі», у питаннях, винесених на самостійне вивчення: «Пізнання як творчість. Творчість у військовій справі», «Наукові революції як зміна типів раціональності. Наукові революції та військова справа», а також у питаннях семінарського заняття «Наукове пізнання та військова справа», «Методи наукового пізнання у військово-науковому дослідженні». Особливу увагу приділено діалектичній методології як універсальному інструменту аналізу складних і суперечливих процесів у сфері безпеки й оборони. Це знайшло відображення в розгляді: лекційного питання – «Діалектика як система: принципи, закони, категорії та їх прояв у військовій справі»; теми, винесеної на самостійне вивчення, – «Діалектична методологія у військовій справі», що охоплює питання «Основні категорії та принципи діалектики у воєнно-науковому пізнанні» та «Основні закони діалектики у контексті військово-професійної діяльності», з їх подальшим обговоренням на семінарському занятті.

У змістовому модулі «Формальна логіка: теоретичний та прикладний виміри» оновлені програми з філософії акцентують увагу на формальній логіці та розвитку критичного мислення як необхідних складових професійної компетентності офіцера НГУ (питання лекцій: «Логіка і військова справа», «Логічна компетентність та критичне мислення у військовій сфері»). Формування навичок аргументації, виявлення логічних помилок і ведення коректної професійної дискусії, що відпрацьовується на семінарському занятті «Логіка та критичне мислення у військовій справі», розглядається не лише як інтелектуальна вправа, а як практична потреба управлінської та комунікативної діяльності в умовах сучасної війни.

Важливим елементом філософської підготовки курсантів є розширення антропологічного та соціально-філософського вимірів оновлених програм. Розгляд людини як метафізичної істоти, вплив військової справи на становлення особистості, а також аналіз власне людського буття – проблем сенсу життя, цінностей, трансцендування й культури – безпосередньо пов'язуються з формуванням особистості майбутнього офіцера, розвитком його лідерських якостей, моральної стійкості та здатності протистояти смисловим і психологічним викликам сучасної війни. Особливо цікавим у цьому контексті є семінарське заняття «Філософська антропологія та особистість військовослужбовця у її смисловому полі» з такими питаннями: «Природа і сутність людини, її родова бівалентність: вияви у військовій справі», «Проблема сенсу життя та військова справа», «Культура як міра розвитку особистості військовослужбовця».

Серед лекційних питань змістового модуля «Соціальна філософія у контекстах забезпечення державної безпеки» виділяються «Військова справа у просторово-часових вимірах природної та антропогенної сфер» та «Військова сфера як підсистема суспільства: соціокультурні виміри». Вони дають можливість осмислити місце військової сфери в структурі сучасного українського суспільства, зокрема в контексті проблем «суспільства ризику», інформаційних загроз і цивільно-військових відносин. У подальшому ці питання опрацьовуються на семінарському занятті «Соціальна філософія: від розуміння викликів сучасності до практик забезпечення державної безпеки», де розглядаються чотири питання: «Суспільство ризику та проблеми забезпечення державної безпеки», «Проблеми природи та народонаселення: сутність та актуалізація у контекстах сучасних українських реалій», «Основні сфери життєдіяльності сучасної України: стан та безпекові виклики» та «Філософські моделі сучасного суспільства у контекстах забезпечення державної безпеки».

Особливу актуальність у контексті діяльності Національної гвардії України має оновлення модулів програм із філософії, присвячених релігієзнавству, філософії війни і миру, а також аксіологічним вимірам забезпечення державної безпеки. Осмислення релігійного чинника, військово-капеланської діяльності, етики війни та воїнського етосу – системи моральних, етичних і професійних цінностей, норм і переконань, які формують поведінку військовослужбовця та визначають його ставлення до служби, обов'язку, колег і держави – сприяє формуванню в майбутніх офіцерів цілісного уявлення про духовні та моральні засади військової служби. Особлива увага до етики й етикету як прикладних форм філософського знання безпосередньо впливає на професійну культуру майбутніх офіцерів та розвиток їхніх лідерських компетентностей.

Таким чином, оновлення програм із філософії в Національній академії Національної гвардії України свідчить про переорієнтацію філософської підготовки з формально-теоретичного на практично-рефлексивний рівень, що безпосередньо впливає на процес професіоналізації майбутніх офіцерів НГУ. Актуальні проблеми філософської підготовки полягають у забезпеченні глибокого зв'язку між філософським знанням, зокрема його світоглядною, гносеологічною та аксіологічною складовими, та реальними викликами професійної діяльності. Саме такий підхід формує офіцера нового типу – мислячого, відповідального, ціннісно вмотивованого, здатного проявляти лідерські якості та приймати обґрунтовані рішення у складних і нестандартних ситуаціях службово-бойової діяльності, забезпечуючи цілісність його професійного й особистісного розвитку. У цьому контексті філософська складова виступає теоретико-методологічним і смислоутворювальним чинником процесу професіоналізації майбутніх офіцерів Національної гвардії України, забезпечуючи методологічну основу для інтеграції світоглядних, ціннісно-сміслових, когнітивних та етичних компонентів, що формують цілісну особистість військового фахівця й підвищують ефективність його діяльності в сучасному безпековому середовищі.

Проведене дослідження, його зміст і практична результативність роботи за оновленими програмами з філософії відкривають перспективи для експериментальної перевірки ефективності їх впливу на процес професіоналізації майбутніх офіцерів Національної гвардії України з метою науково-теоретичної та науково-практичної корекції змісту програм.

Список використаної літератури

1. Базиль Л. О. Розвиток національної професійної освіти в умовах війни, повоєнного відновлення та євроінтеграції України : за результатами наукових доповідей на методологічному семінарі НАПН України «Розвиток національної професійної освіти в умовах війни, повоєнного відновлення та євроінтеграції України», 21 листопада 2024 р. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2024. № 6 (2). С. 1–18. URL: <https://visnyk.naps.gov.ua/index.php/journal/article/view/504> (дата звернення: 31.03.2026).
2. Вітер Д., Оліферук В. Концепція розвитку системи військової освіти України. *Військова освіта*. 2021. № 2 (44). С. 29–42. URL: <https://doi.org/10.33099/2617-1783/2021-44/29-42> (дата звернення: 29.03.2026).
3. Діміч А. В. Проблеми та шляхи удосконалення військової освіти в Україні під час російсько-української війни. *Аналітично-порівняльне правознавство. Електронне наукове видання*. 2025. № 5 Т. 2. С. 149–158. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2025/10/24-1.pdf> (дата звернення: 29.03.2026).
4. Петрова Л. О., Сівік О. Б. Військова освіта як важливий інструмент реформування армії: сучасні тенденції розвитку. *Збірник наукових праць Харківського національного університету Повітряних Сил*. 2024. № 2 (80). С. 175–180. URL: <https://journal-hnups.com.ua/index.php/zhups/article/view/1718/1573> (дата звернення: 29.03.2026).
5. Станішовський А. С. Модернізація підготовки офіцерів збройних сил України у контексті переходу до стандартів провідних країн НАТО : дис. ... д-ра філософії : 015.01. Львів, 2024. 298 с. URL: <https://sci.ldubgd.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/15725/1/Дисертація%20Станішовський%20А.С..pdf> (дата звернення: 31.03.2026).
6. Мартиненко С. М., Кашкаров М. О. Теоретичні основи формування готовності курсантів військових інститутів до професійної діяльності засобом вивчення гуманітарних дисциплін. *Наука і техніка сьогодні. Серії Педагогіка, Право, Економіка, Фізико-математичні науки, Техніка*. 2024. № 6 (34). С. 548–560. URL: <https://perspectives.pp.ua/index.php/nts/article/view/12689/12751> (дата звернення: 29.03.2026).
7. Вітер Д., Мітягін О. Професіоналізація військової освіти в Україні: головні напрямки, зміст та перспективи. *Військова освіта*. 2020. № 1 (41). С. 81–90. URL: <https://znp-vo.nuou.org.ua/article/view/203472> (дата звернення: 28.03.2026).
8. Лапшина В. Л. Професіоналізація: сутність та структура поняття. *Український соціум*. 2005. №2–3. С. 54–58. URL: https://ukr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2005/04/54-58__no-2-3__vol-7__2005__UKR.pdf (дата звернення: 31.03.2026).
9. Левченко Я. Е. Професіоналізація як фактор формування професійної спрямованості особистості майбутнього фахівця. *Збірник наукових праць Херсонського державного університету. Педагогічні науки*. 2014. Вип. 66. С. 218–223. URL: <https://ps.journal.kspu.edu/index.php/ps/issue/view/6> (дата звернення: 31.03.2026).
10. Усаченко О. О. Професіоналізація офіцера-лідера у системі професійної військової освіти. *Публічне урядування*. 2022. № 5 (33). С. 103–108. URL: <https://journals.maup.com.ua/index.php/public-management/article/view/2566> (дата звернення: 31.03.2026).
11. Артамощенко В. С. Методологічний аспект формування професійної кваліфікації офіцерів сил оборони на шляху впровадження нових рівнів військової освіти. *Наука і оборона*. 2021. № 2. С. 34–41. URL: <https://nio.nuou.org.ua/article/view/239039/281780> (дата звернення: 26.03.2026).
12. Макух Д. Д., Андерсон Г. Г. Формування професійної ідентичності курсантів вищих військових навчальних закладів. *Педагогічна академія: наукові записки*. 2024. № 7. URL: <https://pedagogical-academy.com/index.php/journal/article/view/134> (дата звернення: 25.03.2026).

13. Кгіторов М. О. Концепція формування та розвитку професійних компетентностей майбутніх офіцерів Національної гвардії України. *Честь і закон*. 2025. № 2 (93). С. 97–105. URL: <https://chiz.nangu.edu.ua/issue/view/19686> (дата звернення: 28.03.2026).
14. Кгіторов М. О., Пугач А. В. Формування лідерської компетентності майбутніх офіцерів НГУ в контексті нової парадигми військової освіти. *Проблеми правоохоронної та освітньої діяльності*. 2024. № 1. С. 37–45. URL: <https://law-education.kyiv.ua/index.php/journal/article/view/7/5> (дата звернення: 25.03.2026).
15. Панченко В. Ю., Сидоренко І. І., Якобчук М. В. Умови формування професійних компетентностей офіцерського складу Національної гвардії України як одного з компонентів готовності до виконання завдань за призначенням. *Честь і закон*. 2025. № 3 (94). С. 104–110. URL: <https://chiz.nangu.edu.ua/issue/view/20294> (дата звернення: 28.03.2026).
16. Торічний О. В. Філософсько-методологічні основи формування професійної військової компетентності майбутніх випускників вищих військових закладів. *Вісник Національного університету оборони України*. 2011. Вип. 2. С. 86–91. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnaou_2011_2_19 (дата звернення: 29.03.2026).
17. Торічний О., Денисенко Є. Науково-дослідницька компетентність у системі військово-професійної освіти майбутніх офіцерів. *Українська професійна освіта – Ukrainian Professional Education*. 2022. № 11. С. 142–149. URL: <https://upenpu.pnpu.edu.ua/article/view/275575/270725> (дата звернення: 24.03.2026).
18. Льченко О., Задорожний Д. Розвиток військово-професійної культури майбутніх офіцерів у системі військових ЗВО України. *Витоки педагогічної майстерності*. 2024. Вип. 34. С. 88–94. URL: <https://sources.pnpu.edu.ua/article/view/318002/308592> (дата звернення: 24.03.2026).
19. Оніпко В.В. Професійна культура і компетентність майбутніх офіцерів: взаємозалежність та провідні складники. *Витоки педагогічної майстерності*. 2022. Вип. 29. С. 169–174. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/19305/1/28.pdf> (дата звернення: 24.03.2026).
20. Антоненко Т. Л. Психологічні засади становлення ціннісно-сислової сфери особистості майбутнього фахівця: дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.07. Київ, 2019. 527 с. URL: https://psychology-naes-ua.institute/files/pdf/disertaciya_antonenko_1571767290.pdf (дата звернення: 27.03.2026).
21. Москаленко О. В. Структурні компоненти ціннісно-сислової сфери особистості. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. Філософія. Психологія. Педагогіка. 2013. № 1. С. 91–98. URL: <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/e3c18c38-e163-4532-9ebb-60d3960568d5/content> (дата звернення: 27.03.2026).
22. Мотков С. О. Ціннісно-сислова сфера особистості: роль, структура та функції. *Психологічний часопис*. 2018. № 10. С. 105–128. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/psch_2018_10_9 (дата звернення: 27.03.2026).
23. Чечель В. А. Ціннісно-сислова сфера особистості: теоретичні підходи та концептуальні основи. *Наукові записки. Серія: Психологія*. 2025. № 2. С. 165–170. URL: <https://journals.cusu.in.ua/index.php/psychology/article/view/804> (дата звернення: 27.03.2026).
24. Жирун О. А. Рефлексія як дефініція професійного становлення особистості. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. Філософія. Психологія. Педагогіка. 2012. Вип. 1. С. 98–101. URL: <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/934e398f-807c-45c1-b094-076fb9b29812/content> (дата звернення: 26.03.2026).

25. Кримець Л. В. Філософсько-методологічні засади військової теорії і практики як фундамент підготовки фахівців військово-соціального управління у системі вищої військової освіти. *Філософські проблеми гуманітарних наук*. 2018. № 1. С. 22–23. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fpgn_2018_1_4 (дата звернення: 28.03.2026).
26. Волошина Н., Гангал А. Вплив вивчення філософії на якість фахової підготовки курсантів. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки*. 2023. № 1 (53). С. 5–9. URL: <https://military.bulletin.knu.ua/uk/article/view/6823> (дата звернення: 31.03.2026).
27. Холодинська С. М. Роль філософії у формуванні критичного мислення здобувачів вищої освіти в умовах інформаційного суспільства. *Вісник Приазовського державного технічного університету : зб. наук. праць. Сер.: Соціально-гуманітарні науки та публічне адміністрування*. Дніпро : ДВНЗ «Приазов. держ. техн. ун-т», 2025. № 14. Т. 1. С. 206–218. URL: https://journals.urau.ua/vsgf_pstu/issue/view/20008 (дата звернення: 31.03.2026).
28. Рибчук О. Критичне мислення офіцера у процесі оперативного планування. *Наука і освіта*. 2024. № 4. С. 56–61. URL: https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2024/4_2024/10.pdf (дата звернення: 26.03.2026).
29. Лісовська Ю. П., Лісовський П. М. Філософія як безпековий драйвер воєнно-оборонного світу у перемозі України над збройною агресією російської федерації. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*. 2023. № 3 (27). С. 41–54. URL: <https://journals.maup.com.ua/index.php/expert/article/view/2814/3273> (дата звернення: 29.03.2026).
30. Кириленко К. М. Формування української ідентичності в процесі викладання курсу «Філософія» в закладі вищої освіти за умов воєнного стану. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2022. № 3. С. 10–15. URL: <https://journals.urau.ua/visnyknakkim/article/view/266066> (дата звернення: 27.03.2026).
31. Непіпенко Л. П. Світоглядотворчий потенціал української філософської думки. Соціальні аспекти військово-професійної діяльності сектора безпеки і оборони: виклики сьогодення : зб. тез доп. II міжнар. наук.-практ. онлайн-конф., м. Харків, 29 листопада 2022 р. Харків : НА НГУ, 2022. С. 101–104. URL: <https://nangu.edu.ua/uploads/files/documenty/Naukova%20diyalnist/naukovu%20forumy/2022/Zbirnik%20tez%20konferentsiy%20%20mizhnarod%2029.11.2022.pdf> (дата звернення: 31.03.2026).
32. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки: схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23.02.2022 № 286-р. Дата оновлення: 06.01.2026. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KR220286?an=14> (дата звернення: 31.03.2026).

THE PHILOSOPHICAL COMPONENT OF THE PROFESSIONALIZATION PROCESS OF FUTURE OFFICERS OF THE NATIONAL GUARD OF UKRAINE

Liudmyla Nepipenko

*The National Academy of the National Guard of Ukraine,
Educational and Scientific Institute of Human Resources Management,
Department of Social and Humanitarian Sciences
3 Defenders of Ukraine Square, Kharkiv, 61001, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0002-1165-5163>*

The article examines the philosophical foundations of the professionalization process of future officers of the National Guard of Ukraine in the context of the modernization of military education. It addresses the methodological problem of defining the essence and content of the philosophical basis of professional training for officer personnel at the National Academy of the National Guard of Ukraine within the framework of implementing a modernized integrated philosophy course. The course is oriented toward the systematic integration of military-applied topics into all content modules (namely, the history of philosophy, ontology, epistemology, formal logic, philosophical anthropology, social philosophy, the history and theory of beliefs and religions, the philosophy of war and peace, aesthetics, and ethics), with a focus on understanding the worldview, cognitive, and value-based foundations of military-professional activity. It is demonstrated that philosophical knowledge, with a cross-cutting engagement with military issues within the aforementioned course modules, possesses significant heuristic potential. It contributes to shaping a holistic worldview of a servicemember as a value-semantic construct, ensuring their capacity for reflection, critical thinking, self-organization, moral and practical conduct, informed decision-making, and effective performance under contemporary security challenges. It is emphasized that national philosophy, as a component of philosophical knowledge, is not only the quintessence of a particular people's culture, but also determines the theoretical foundations of national state-building ideology and serves as an important factor in state formation and the spiritual security of society. The methodological framework of the study is based on the principles of systemacity, complexity, and value-semantic orientation, as well as on the application of multi-level approaches: philosophical (axiological, cultural, humanistic), general scientific (objectivity, logical consistency), specific scientific (historical, integrative, professiological), and pedagogical (competency-based, personality-oriented, acmeological). The following methods were employed: theoretical analysis of sources on the problem, philosophical reflection, dialectical and systemic-functional methods, general scientific methods of analysis, synthesis, generalization, abstraction, induction and deduction, as well as empirical methods of observation and monitoring.

Key words: philosophy of education, military education, professionalization, future NGU officers, worldview, value-semantic construct, critical thinking, professional ethics, reflection.

Дата першого надходження статті до видання: 31.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 28.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026